ASIANTUNTIJALAUSUNTO
Apulaisprofessori Tatu Hyttinen

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 71/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta.

Aluksi

Esityksessä ehdotetaan niin sanotun sinivilkkusabotaasin kriminalisointia. Kriminalisointi toteutettaisiin siten, että rikoslain 16 lukuun lisättäisiin ensinnäkin uusi 3 a §:ä, jossa poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen määriteltäisiin rikokseksi. Esityksen mukaan rangaistavaa olisi poliisin, ensihoidon tai pelastustoiminnan henkilökuntaa kohtaan kohdistuva väkivalta ja väkivallalla uhkaaminen sekä näiden toimijoiden välineistöön ja ajoneuvoihin kohdistuvat teot, kuten ajoneuvon anastaminen tai vahingoittaminen. Rikoksesta tuomittaisiin vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lisäksi rikoslain 16 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 b §, joka sisältäisi poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan lievemmän tekomuodon, eli poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevan rangaistussäännöksen. Lievemmästä tekomuodosta tuomittaisiin sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentin nojalla poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomittaisiin myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Käytännössä ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:ä laajentaisi rangaistusvastuun koskemaan myös sellaisia tekomuotoja, jotka eivät sisällä väkivaltaa tai sillä uhkaamista tai omaisuuden anastamista, vahingoittamisesta tai käytön estämistä.

Hallituksen esitys perustuu huolelliseen ja laadukkaaseen valmisteluun. Valmistelussa on ensinnäkin erilaisiin tietolähteisiin tukeutuen arvioitu sitä, kuinka tarpeellisena ehdotettua kriminalisointia voidaan pitää. Toiseksi hallituksen esityksessä on yllättävänkin kriittisesti tarkasteltu esityksen perusteltavuutta ja tuotu avoimesti esille esimerkiksi se, että kriminalisoitavaksi ehdotettuun menettelyyn voidaan käytännössä puuttua jo voimassa olevilla kriminalisoinneilla. Pidän tämänkaltaista kriittistä otetta paitsi rohkeana myös hyvänä lainvalmisteluna. Kolmanneksi valmistelussa on huomioitu sen aikana saatu lausuntopalaute. Saatu palaute on myös selkeästi vaikuttanut siihen, missä muodossa esitys on tuotu eduskuntaan.

Jäljempänä nostan esille joitakin sellaisia näkökulmia, joihin voisi olla perusteltua kiinnittää huomiota lakivaliokunnassa. Tarkastelun tukena olen soveltuvin osin huomioinut lakivaliokunnan aiemmin eri yhteyksissä korostamat rikosoikeuden käytön yleiset rajoitusedellytykset.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Ehdotettujen kriminalisointien perusteltavuus

Lakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että rikoslainsäädännölle on ensinnäkin oltava hyväksyttävä peruste. Toiseksi valiokunta on edellyttänyt, että kriminalisoinnille on painava yhteiskunnallinen tarve. Kolmanneksi valiokunta on edellyttänyt ennaltaehkäisevyyttä, eli käytännössä sitä, että ehdotetun kriminalisoinnin voidaan perustellusti olettaa ainakin jossakin määrin estävän epätoivottua käyttäytymistä. Neljänneksi ehdotetun tunnusmerkistön sanamuodolta on edellytetty täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta (ks. esim. LaVM 4/2025 vp. s. 8). Keskityn tässä yhteydessä painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen sekä siihen, voidaanko ehdotetun kriminalisoinnin olettaa toimivan ennalta estävästi. Sen sijaan hyväksyttävä peruste liittyy läheisesti ehdotetun kriminalisoinnin suojeluobjektiin, jota käsittelen jäljempänä. Jäljempänä esitän huomioni myös ehdotetun tunnusmerkistön täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.

Painavan yhteiskunnallisen tarpeen arvioinnissa on muun ohella otettava huomioon ennestään voimassa oleva rikosoikeudellinen sääntely. Tämänkaltainen arviointi liittyy läheisesti niin ikään lakivaliokunnan käytännössä vakiintuneeseen ultima ratio -periaatteeseen, jonka mukaan rikoslakiin on turvauduttava vain viime sijassa.

Nähdäkseni esityksessä on asianmukaisesti huomioitu ultima ratio -periaatteen merkitys niin sanotusta ulkoisesta näkökulmasta, jolla tarkoitan sen analysointia, voitaisiinko kriminalisoinnilla tavoiteltu päämäärä saavuutta muuten kuin rikosoikeudellisin keinoin (esim. esityksen s. 31–32). Sen sijaan ultima ratio -periatteen niin sanottu sisäinen näkökulma ei vaikuta saaneen esityksessä sille kuuluvaa painoarvoa. Sisäinen näkökulma edellyttää, että lainvalmistelussa arvioidaan, kattavatko rikoslakiin jo sisältyvät tunnusmerkistöt olennaisilta osin kriminalisoitavaksi suunnitellun menettelyn. Jos arvioinnissa päädytään siihen, että kriminalisoitavaksi suunniteltu menettely on jo rangaistavaa, uudesta kriminalisoinnista on lähtökohtaisesti pidättäydyttävä.

Ehdotuksessa on tunnistettu hyvin, että tarkoituksena on kriminalisoida menettely, johon voidaan jo nyt varsin laaja-alaisesti puutua voimassa olevilla rikostunnusmerkistöillä, kuten rikoslain 16

lukuun sisältyvillä virkamiehiin kohdistuvilla rikoksilla, rikoslain 21 lukuun sisältyvillä henkeen ja terveyteen kohdistuvilla rikoksilla, sekä esimerkiksi vahingontekoa (RL 35:1–2), tuhotyötä (RL 34:1–3), anastusrikoksia (RL 28:1–3), luvatonta käyttöä ja moottorikulkuneuvon käyttövarkautta (RL 28:7–9 c) sekä ryöstöä (RL 31:1–2 a) koskevilla rikostunnusmerkistöillä. Monissa edellä mainituissa rikoksissa myös rangaistusasteikko on ankara.

Esityksen mukaan ehdotettua uutta kriminalisointia voidaan kuitenkin perustella sillä, että erilliskriminalisointi selkeyttäisi poliisi- ja hälytystoimintaa vastaan kohdistuvien tekojen rangaistavuutta (esityksen s. 32). Toisaalta ehdotusta puolletaan aika selkeästikin myös sillä, että sen avulla toteutettaisiin parhaiten hallitusohjelmaa (esim. esityksen s. 32).

Hallitusohjelmapainotusta voidaan sinänsä pitää perusteltuna ja hyväksyttävänä. Perustuslakivaliokunnan linjaamalla tavalla lainsäätäjällä on merkittävästi liikkumavaraa uutta rikoslakia säädettäessä, joten halutessaan lainsäätäjällä on laaja mahdollisuus kannattaa hallituksen esittämiä kriminalisointeja, kunhan kriminalisointeja säädettäessä noudatetaan perustuslaista seuraavia rajoitteita sekä Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita (PeVL 23/1997 vp s. 2/I). Lakivaliokunnan aikaisemmin korostaman painavan yhteiskunnallisen tarpeen näkökulmasta on kuitenkin nähdäkseni aiheellista kysyä, kuinka tarpeellisena ehdotettua uutta kriminalisointia voidaan pitää tilanteessa, jossa rangaistavaksi tarkoitettuun menettelyyn voidaan varsin kattavasti reagoida jo voimassa olevilla rikostunnusmerkistöillä. Lakivaliokunnan omaan aikaisempaan linjaan nähden voisikin olla tarpeellista jäsentää sitä, millä perusteilla lakivaliokunta katsoo ehdotetuille uusille kriminalisoinneille olevan painava yhteiskunnallinen tarve, kun huomioidaan nimenomaan se, että ehdotetut kriminalisoinnit ovat pitkälti päällekkäisiä voimassa olevan sääntelyn kanssa.

Edellä todetusti lakivaliokunta on myös edellyttänyt, että säädettävän kriminalisoinnin pitää olla ennaltaehkäisevä eli uuden rikossäännöksen on voitava perustellusti olettaa vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Esityksessä keskeiseksi tavoitteeksi on asetettu pyrkimys ”– – vahvistaa poliisi-, pelastus- ja ensihoitotoiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa ja turvata yleisesti yhteiskunnallisesti tärkeän toiminnan eli tässä yhteydessä poliisi- ja hälytystoiminnan häiriötöntä hoitamista.” (esityksen s. 1).

Oletettavaa lienee, että potentiaaliset tekijät olisivat usein ensihoidon potilaita, joiden väkivaltaista käyttäytymistä saattaa selittää esimerkiksi vakava päihderiippuvaisuus, psykoottisuus ja dementoituminen (ks. myös esityksen s. 19–20, 22). Näin ollen kriminalisointi ei välttämättä ainakaan kaikilta osin tarjoa toivottua suojaa esimerkiksi ensihoitoyksikölle, koska rikoslaki tuskin vaikuttaa esimerkiksi psykoottisten ihmisten toimintaan.

Merkittävämpi kysymys liittyy kuitenkin siihen, voidaanko ehdotetun kriminalisoinnin voivan perustellusti olettaa vaikuttavan ennalta ehkäisevästi muihin kuin esimerkiksi psykoottisiin tai dementoituneihin ensihoidon potilaisiin. Nähdäkseni tämäkin kysymys kietoutuu siihen, että ehdotetut kriminalisoinnit ovat päällekkäisiä jo voimassa olevien tunnusmerkistöjen kanssa. Voi olla perusteetonta esimerkiksi olettaa, että ehdotettu kriminalisointi ennalta estäisi nykyistä enemmän esimerkiksi poliiseihin kohdistuvaa väkivaltaa, koska rikoslain 16 luvun säännökset virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (RL 16:1), virkamiehen vastustamisesta (RL 16:2) ja haitanteosta virkamiehelle (RL 16:3) soveltuvat poliisitoimintaan. Kyse on toisin sanoen siitä, että ehdotettu kriminalisointi tuskin ennalta estäisi poliiseihin kohdistuvia tekoja enemmän kuin mihin päästään jo edellä mainituilla kriminalisoinneilla.

Myös esimerkiksi erilaiset omaisuuteen kohdistuvat teot on kattavasti sanktioitu. Tämän vuoksi voitaneen arvioida, että ehdotettu kriminalisointi ei ainakaan merkittävästi lisää mahdollisten tekijöiden halukkuutta pidättäytyä esimerkiksi poliisiauton anastamisesta tai vahingoittamisesta. Lakivaliokunnan omaan linjaan nähden voisikin olla perusteltua jäsentää sitä, millä perusteilla valiokunta katsoo ehdotetun kriminalisoinnin vahvistavan poliisi-, pelastus- ja ensihoitotoiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa verrattuna siihen, mihin päästään jo voimassa olevalla rikosoikeudellisella sääntelyllä. Pitäisin tätä perusteltuna myös sen vuoksi, että esityksessä itsessään on arvioitu, ettei ehdotetuilla kriminalisoinneilla arvioida olevan erityisen ” – – merkittäviä rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia.” (esityksen s. 28, ks. myös esityksen s. 54). Selkeyden vuoksi totean, että oman tulkintani mukaan esityksessä ei ole kyse symbolisesta tai muuten täysin merkityksettömästä kriminalisoinnista. Poliisi- ja hälytystoimintaan liittyvä erilliskriminalisointi viestisi selkeämmin tekojen moitittavuudesta, minkä voisi olettaa ainakin joissakin määrin suojelevan poliisi- ja hälytystoimintaa sekä siinä käytettävää kalustoa kuten myös näissä tehtävissä toimivia ihmisiä.

Ehdotettujen rikostunnusmerkistöjen suojeluobjekti

Lakivaliokunta on säännönmukaisesti edellyttänyt, että kriminalisoinneilla tulee olla hyväksyttävä peruste. Valiokunnan mukaan tällaisen muodostaa ”– – oikeushyvien suojeleminen niitä loukkaavilta tai vakavasti vaarantavilta moitittavilta teoilta.” (esim. LaVM 4/2025 vp. s. 8). Ensisijaisesti oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä ovat perustuslaissa suojatut perusoikeudet, kuten elämä ja henkilökohtainen koskemattomuus.

Esityksen mukaan ehdotettujen kriminalisointien suojeluobjektina olisi poliisi- ja hälytystoiminta (ks. esim. esityksen s. 28, 46, 49, 55). Kyse ei ole tyypillisestä oikeushyvästä, minkä vuoksi ehdotettuja kriminalisointeja on puollettu myös sillä, että ne turvaavat poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien oikeutta elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä myös omaisuutta (esim. esityksen s. 29). Näin ollen esitystä on mahdollista lukea myös niin, että ehdotettujen kriminalisointien suojeluobjektina (oikeushyvinä) olisivat poliisi- ja hälytystoiminnan lisäksi esimerkiksi henki ja terveys sekä omaisuus. Pidän sinänsä selvänä, että pyrkimys turvata poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden perusoikeuksia, kuten oikeutta koskemattomuuteen, on hyväksyttävä peruste kriminalisoinnille.

Käytännössä hahmotan esityksen sisällön siten, että oikeushyväksi määritelty poliisi- ja hälytystoiminta on ikään kuin oikeushyväopillinen yläkäsite, kun taas tosiasiallisena tarkoituksena on suojella nimenomaan yksilön oikeuksia, kuten poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilön oikeuksia (oikeutta elämään, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, turvallisuuteen ja niin edelleen) sekä omaisuutta. Tällöin varsin abstraktina oikeushyvänä pidettävä poliisi- ja hälytystoiminta rinnastuisi oikeushyvänä esimerkiksi liikenneturvallisuuteen, jota ei ole sellaisenaan pidetty suojeltavana oikeushyvänä, vaan sillä on käytännössä kuvattu tarvetta suojella tieliikenteeseen osallistuvien ihmisten henkeä ja terveyttä sekä omaisuutta. Asian hahmottamista vaikeuttaa tosin se, että esityksessä kriminalisoinnin tavoitteista ja suojelukohteista puhutaan eri kohdissa hiukan erilaisin sanakääntein, mikä perustunee nimenomaan siihen, että kysymys ehdotettujen kriminalisointien perimmäisestä suojelukohteesta on jossakin määrin avoin.

Koska ehdotetut tunnusmerkistöt ovat varsin pitkälti päällekkäisiä jo voimassa olevan sääntelyn kanssa, pitäisin tärkeänä edelleen jäsentää, mikä tai mitkä ovat nimenomaan nyt ehdotetun kriminalisoinnin suojeluobjektit. Tämä olisi perusteltua ainakin lainkonkurrenssiin liittyvistä syistä, eli pohdittaessa sitä, pitäisikö tulevaisuudessa samaan tekokokonaisuuteen soveltaa ehdotetun sinivilkkusabotaasitunnusmerkistön lisäksi muita tapaukseen mahdollisesti soveltuvia rikoslain säännöksiä.

Esityksessä on lähdetty siitä, että niissä tilanteissa, joissa ”– – samaan tekoon näyttäisi soveltuvan useampi tunnusmerkistö, olisi silti aina erikseen harkittava rikosten yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden pohjalta, ovatko säännökset toisensa syrjäyttävässä suhteessa vai onko käsillä todellinen usean rikoksen tapaus.” (esityksen s. 49). Tämä huomio on perusteltu, mutta käytännössä rikosten yhtymiseen eli lainkonkurrenssiin liittyvät hankalimmat rajanveto-ongelmat ratkaistaan nimenomaan tunnusmerkistön suojeluobjektin ulottuvuutta koskevalla arvioinnilla eli oikeushyvien suojelun tarpeella. Jos ehdotettujen tunnusmerkistöjen suojeluobjektina pidetään ainoastaan

poliisi- ja hälytystoimintaa, lainkonkurrenssikysymykset ratkaistaan varsin eri tavalla verrattuna tilanteeseen, jossa ehdotettujen tunnusmerkistöjen katsottaisiin sellaisenaan suojelevan myös esimerkiksi henkeä ja terveyttä, henkilökohtaista koskemattomuutta sekä omaisuutta.

Tunnusmerkistön suojeluobjektin tai suojeluobjektien määrittely voisi selkeyttää myös sitä, kuka voisi saada (ja missä tilanteissa) asianomistajan aseman sinivilkkusabotaasin kaltaisessa rikoksessa. Esityksessä on todettu, että anastetun tai vahingoitetun omaisuuden omistajaa olisi pidettävä rikoksen asianomistajana (esityksen s. 47). Tämä viittaa selkeästi siihen, että ehdotetun kriminalisoinnin yhtenä suojeluobjektina olisi omaisuus – ja jos rikos kohdistuu nimenomaan omaisuuteen, omaisuuden haltija saa asiassa asianomistajan aseman.

Toisaalta esityksessä on todettu, että rikoksen mahdollista asianomistajaa määriteltäessä olisi ”– – huomioitava, että sääntelyssä suojeltava oikeushyvä olisi poliisi- ja hälytystoiminta.” (esityksen s. 49). Tämä viittaisi nimenomaan siihen, että ehdotetulla kriminalisoinnilla voisi olla asianomistaja ainoastaan silloin, kun rikos on kohdistunut omaisuuteen. Tätä tulkintaa tukee esityksessä todettu, jonka mukaan asianomistajuutta ”– – tulisi arvioida samoin periaattein kuin virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja virkamiehen vastustamista koskevissa teoissa.” (esityksen s. 49). Virkamiehiin kohdistuneissa rikoksissa virkamiestä itseään ei ole pidetty rikoksen asianomistajana.

Näin ollen esitys vaikuttaisi johtavan siihen, että niissä tilanteissa, joissa poliisi- tai hälytystoimintaa vaikeutettaisiin ehdotetun tunnusmerkistön ykköskohdan mukaisesti (käyttämällä väkivaltaa tai sillä uhkaamalla, ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 a §:n 1 momentin 1 kohta) väkivallan tai sen uhan kohteet eivät saisi asianomistajan asemaa eivätkä näin ollen voisi myöskään vaatia rangaistusta tekijälle. Sen sijaan, jos teko tehtäisiin ehdotetun tunnusmerkistön kakkoskohdan mukaisesti (teko kohdistuisi omaisuuteen, ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 a §:n 1 momentin 2 kohta), omaisuuden haltija saisi asianomistajan aseman ja voisi näin ollen myös vaatia rangaistusta tekijälle.

En pidä täysin systemaattisena sitä, että omaisuuteen kohdistuva rikos perustaisi asianomistajan aseman, mutta väkivaltaa sisältävä rikos ei sellaisenaan perustaisi asianomistajan asemaa. Asian arvioinnissa on toisaalta huomioitava, että virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa (RL 16:1) virkamies on voinut saada asianomistajan aseman niissä tilanteissa, jossa virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on samalla täyttänyt virkamieheen henkilönä kohdistuneen rikoksen, kuten pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön. Näin ollen voitaneen lähteä siitä, että niissä tilanteissa, jossa teko tulisi poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen lisäksi arviotavaksi esimerkiksi pahoinpitelyrikoksena, pahoinpitelyn kohde saisi asianomistajan aseman myös poliisi- tai hälytystoiminnan

vaikeuttamisrikoksessa, vaikka suojeltavaksi oikeushyväksi tässä rikoksessa olisikin määritelty poliisi- ja hälytystoiminta.

Ehdotettujen kriminalisointien täsmällisyys ja tarkkarajaisuus

Lausuntopalautteen perusteella ehdotettujen tunnusmerkistöjen täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen sekä niiden muotoiluun on selkeästi kiinnitetty huomiota. Kun huomioidaan, että kyse on aika hankalasti muotoiltavista kriminalisoinneista, pidän tunnusmerkistöjen muotoiluja melko onnistuneina. Arvioinnissa on syytä antaa painoarvoa sille, että myös perustuslakivaliokunta on jo pidemmän aikaa suhtautunut melko sallivasti arvostuksenvaraisiin ja tulkinnallisiin tunnusmerkistötekijöihin, tai ainakaan perustuslakivaliokunta ei vaikuta kovin usein pitäneen kriminalisointiehdotuksessa olevien sanamuotojen täsmentämistä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta täysin välttämättömänä. Kiinnitän kuitenkin huomiota ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momenttiin, joka kuuluu seuraavasti:

”Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa.”

Muotoilu muistuttaa sinänsä rikoslain 16 luvun 3 §:n 1 momentissa kriminalisoitua haitantekoa virkamiehelle. Tämä ei muuta sitä, että perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on pidetty ongelmallisina täysin avoimia tunnusmerkistötekijöitä (ks. esim. PeVL 16/2013 vp ja PeVL 6/2014 vp), ja tulkintani mukaan edellä kuvattu lainkohta, joka kriminalisoi ”muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla” tehdyt teot on nimenomaan sen kaltainen avoin tunnusmerkistötekijä, johon on rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta suhtauduttava varauksellisesti. Huomionarvoista myös on, että perustuslakivaliokunta on korostanut, että avoin tekotapatunnusmerkki voi olla hyväksyttävissä vain poikkeuksellisesti.

Ongelmaa korostaa, että esityksen perusteluiden mukaan kysymykseen ”– – voisivat tulla varsin monenlaiset teot.” (esityksen s. 51). Nähdäkseni esityksessä (ks. s. 51) kahdella virkkeellä esitetyt malli- tai tyyppitapaukset eivät myöskään poista sitä ongelmaa, joka ehdotetun 16 luvun 3 b §:n 2 momentin avoimuuteen sisältyy. Pitäisinkin perusteltuna, että lakivaliokunta pohtisi ehdotetun lainkohdan välttämättömyyttä tai ainakin mietinnössään täsmentäisi ja konkretisoisi ehdotetun kohdan merkityssisältöä.

Pidän avointa muotoilua ongelmallisena myös kokoontumisvapauden näkökulmasta. Esityksessä on todettu, että ”– – ehdotetuilla säännöksillä ei ole tarkoitus puuttua asiallisesti rauhanomaiseen

ja väkivallattomaan kansalaisaktivismiin.” (esityksen s. 51). Koska ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentti olisi selkäesti perusoikeusherkkä tunnusmerkistötekijä, sen avoimuutta voidaan pitää ongelmallisena mielenosoitusvapauden ja siten myös kansalaisaktivismin näkökulmasta.

Voitaneen esimerkiksi lähteä siitä, että tien sulkeminen erilaisissa mielenosoituksissa on usein oikeudetonta. Menettely myös usein estänee tai vaikeuttanee olennaisesti poliisitoimintaa. Kuinka herkästi mielenosoittajat voidaan tämänkaltaisissa tilanteissa tuomita rangaistukseen poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta? Kyse on toisin sanoen siitä, voitaisiinko kansalaisaktivisteihin ja muihin mielenosoittajiin kohdistaa nykyistä helpommin rikosvastuu, jos he mielenosoittamisen yhteydessä estävät tai vaikeuttavat olennaisesti esimerkiksi poliisiajoneuvon liikkumista. Pitäisinkin perusteltuna pohtia selkeästi kattavammin sitä, voiko ehdotettu rikoslain 16 luvun 3b §:n 2 momentti ja sen avoimuus olla ongelmallinen perustuslain 13 §:ssä turvatun kokoontumisvapauden näkökulmasta.

Ehdotetun rangaistusasteikon oikeasuhtaisuus

Sinivilkkusabotaasista eli poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin aina vankeutta siten, että enimmäisrangaistus olisi enintään neljä vuotta vankeutta. Enimmäisrangaistus vastaisi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikon maksimirangaistusta, vaikka ehdotettuun sinivilkkusabotaasiin voisi syyllistyä myös pelkästään omaisuuteen kajoamalla. Esityksessä onkin lähdetty siitä, että sinivilkkusabotaasin rangaistusasteikon pitäisi olla jossakin määrin laajempi ja lievempi kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa, mikä on käytännössä tarkoitus toteuttaa virkamiehen väkivaltaista vastustamista alemmalla minimirangaistuksella (virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan vankeutta vähintään neljä kuukautta; ehdotetussa sinivilkkusabotaasissa minimirangaistus olisi käytännössä 14 päivää vankeutta). Tämä ei muuta sitä, että ehdotettu rangaistusasteikko olisi ankara ja mahdollistaisi etenkin omaisuuteen kohdistuvista teoista (ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 a §:n 1 momentin 2 kohdan mukaiset teot) selkeästi nykyistä ankarammat rangaistukset (ks. myös esityksen s. 55–56).

Edellä sanotusta huolimatta en pidä ehdotettua rangaistusasteikkoa suhteellisuusperiaatteen vastaisena. Asian arvioinnissa painoarvoa voidaan antaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännölle, jossa lainsäätäjälle on annettu jokseenkin paljon liikkumavaraa rangaistusasteikkojen säätämisessä, kunhan esimerkiksi rangaistusasteikkoihin tehdyt muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin (esim. PeVL 7/2025 vp, kohta 16 ja PeVL 37/2024 vp, kohta 5). Nähdäkseni hallituksen esityksessä on esitetty hyväksyttävät perusteet ehdotetun rangaistusasteikon puolesta.

Ehdotettujen kriminalisointien sisällyttäminen rikoslain 16 lukuun

Periaatteessa sinivilkkusabotaasin kaltainen kriminalisointi voisi soveltua sijoitettavaksi rikoslain 17 lukuun, joka sisältää rikokset yleistä järjestystä vastaan. Uudet kriminalisoinnit ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi rikoslain 16 lukuun, joka sisältää rikokset viranomaisia vastaan. Systemaattisesti pidän tätä ratkaisuehdotusta perusteltuna, vaikka esityksen mukaan tavoitteena on varmistaa erityinen suoja poliisi- ja hälytystoiminnassa työskenteleville henkilöille väkivallan ja sen uhan varalta nimenomaan sellaisissa tilanteissa, joissa tehtäviä ei hoideta virkasuhteessa tai julkista valtaa käyttäen (esim. esityksen s. 25). Perustelen näkemysteni siltä, että kyse olisi nimenomaan yhdenlaisesta virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen (RL 16:1) sovellusalan laajentamisesta, minkä vuoksi ehdotettu kriminalisointi olisi perusteltua sijoittaa rikoslain 16 luvun 1–3 §:ien yhteyteen.

Yhteenveto ja suositukset lakivaliokunnalle

Pitäisin perusteltuna ensinnäkin sitä, että lakivaliokunta jäsentäisi, millä perusteilla se katsoo ehdotetuille uusille kriminalisoinneille olevan painava yhteiskunnallinen tarve, kun huomioidaan, että ehdotetut kriminalisoinnit olisivat käytännössä päällekkäisiä voimassa olevan sääntelyn kanssa. Toiseksi, ja edellä sanottuun liittyen, pitäisin perusteltuna jäsentää myös sitä, millä perusteilla valiokunta katsoo ehdotetun kriminalisoinnin vahvistavan esimerkiksi poliisi-, pelastus- ja ensihoitotoiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa verrattuna siihen, mihin päästään jo voimassa olevalla rikosoikeudellisella sääntelyllä. Kolmanneksi pitäisin tarpeellisena kirkastaa ehdotettujen kriminalisointien suojeluobjektia (oikeushyvää). Tämä olisi tarpeellista niin lainkonkurrenssiin kuin mahdollisten asianomistajien asemaan liittyvistä syistä. Neljänneksi pidän ehdotettua rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momenttia varsin avoimena tunnusmerkistönä niin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kuin mielenosoitusvapauden näkökulmasta. Niinpä pitäisin perusteluna, että lakivaliokunta tarkastelisi ehdotetun lainkohdan välttämättömyyttä tai vaihtoehtoisesti mietinnössään täsmentäisi ja konkretisoisi ehdotetun kohdan merkityssisältöä sekä sen suhdetta perustuslain 13 §:ssä turvattuun kokoontumisvapauteen.

Torinossa 15.9.2025

Tatu Hyttinen
OTT, VTM, VT, rikosoikeuden apulaisprofessori